

Αλήθεια, τι είδους ζώο είναι ο άνθρωπος; Τί είναι αυτό, που χωρίς να τον αποξενώνει από τα υπόλοιπα ζώα, τον κάνει να ξεχωρίζει από αυτά; Στα ελληνικά, η λέξη άνθρωπος προέρχεται από το άνω θρώσκα, που σημαίνει κοιτάζω ψηλά. αντίθετα με τα άλλα ζώα, ο άνθρωπος στέκεται όρθιος, με τα μάτια προς τον ουρανό, ατενίζοντας τα αστέρια. Στα λατινικά, από την άλλη, οι λέξεις homo και humanus, συνδέονται με το ουσιαστικό humus, που σημαίνει «γη». Τελικά, αυτός είναι ο άνθρωπος: ένα ον που κοιτάζει ψηλά στον ουρανό, ένα ον προικισμένο με συνείδηση, ον ικανό για μυστική ένωση με τον Θεό συγχρόνως, όμως, είναι ένα ον με τα πόδια καλά στερεωμένα πάνω στη γη, ένα ον με υλικό σώμα, που τρώει και πίνει, που εκφράζει διαπροσωπική αγάπη μέσα από τη σεξουαλική ένωση «εις σάρκα μίαν».

Θαρρώ ότι είναι σε ποίηση του Νίκου Γκάτσου που μελοποίησε ο Μάνος Χατζηδάκης την «Μπαλάντα του Ούρι». Και οι στίχοι αυτοί, έχουν

την εκφράζει ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος, είναι να γίνουμε η γέφυρα και ο σύνδεσμος της δημιουργίας του Θεού.

Ο άνθρωπος, σύμφωνα με τον στωικό φιλόσοφο Χρύσιππο (207 π.Χ.), είναι «ζώον λογικόν», ζώο προικισμένο με αυτεπίγνωση, που μιλά και σκέφτεται με ορθότητα και συνέπεια. Αυτό, φυσικά, είναι ένα σημαντικό στοιχείο της αλήθειας για την ανθρώπινη φύση, όμως βρίσκεται πολύ μακριά από το να είναι ολόκληρη η αλήθεια. Ο άνθρωπος είναι κάτι παραπάνω από το λογικό του εγκεφάλου του, κάτι πολύ περισσότερο. Η εκ-λογίκευση του ανθρώπου και του πολιτισμού του, έχουν την αφετηρία τους στη φιλοσοφία του Καρτέσιου με το γνωστό ρητό: «cogito, ergo sum», που σημαίνει «σκέφτομαι, άρα υπάρχω». Αυτό, όμως, οδήγησε στην αποπνευματοποίηση της υλικής δημιουργίας και συνεπώς και της ίδιας της ανθρώπινης ζωής. Ο άνθρωπος ξέχασε ότι δεν αποτελείται μόνο από ύλη, και μάλιστα «λογική» αλλά ότι βασικό συστατικό στοι-

Ο άνθρωπος ως «ζώον» Πτυχές της Ορθόδοξης ανθρωπολογίας

τεράστια σημασία για τη διμορφία αυτή του ανθρώπινου ζώου που μελετούμε εδώ. Χάρτινο το φεγγαράκι/ ψεύτικη η ακρογιαλιά, Ουρανό/ όχι δεν θα πω το ναι/ ουρανό/ φίλε μακρινέ; Όπως έχει σημειώσει ο Ξανθιώτης δάσκαλος της Θεσσαλονίκης, ο μακαριστός Νίκος Ματσούκας: «η «Μπαλάντα του Ούρι» αποτελεί μια ποιητική και μουσική δημιουργία με συνταρακτικές μεταφυσικές προεκτάσεις. Με ένα τρυφερό σπαραγμό, ελαφρό και απαλό ωστόσο, αλλά σε ένα κλίμα χαρμολύπης, ο παραπονούμενος μας λέει πως δεν μπορεί ν' αρνηθεί τη «μύνα γη», αφήνοντας «της ζωής το φως το ξανθό», και να πάει να σμίξει με τον ουρανό, αυτόν τον μακρινό «φίλο». Δεν ξέρω άλλη ποίηση και μουσική, που να παριστάνουν τόσο ζωντανά και αληθινά το τραγικό σμίξιμο μακρινού φίλου ουρανού και μύνας γης».

Ουράνιος και επίγειος, πνευματικός αλλά και υλικός, ο άνθρωπος είναι ένας μικρόκοσμος (και ο κόσμος ένας μακροάνθρωπος!). Και ως μικρόκοσμος έχει το υψηλό προνόμιο να ενεργεί ως μεσάζων. Η ανθρώπινη αποστολή μας, όπως

χείο του είναι και το «πνεύμα ζωής» που έχει στα σπλάχνα του. Έτσι, οδηγήθηκε ο ίδιος και ταυτόχρονα οδήγησε και ολόκληρη την κτίση, πρώτα στην οικολογική κρίση και ύστερα στην οικολογική καταστροφή.

Συχνά, συναντούμε και στους Πατέρες της Εκκλησίας μας, την έκφραση ότι ο άνθρωπος είναι «όν λογικόν», γιατί έχει δημιουργηθεί κατ' εικόνα Θεού. Θα ήταν, όμως, πιο ορθό να εννοήσουμε ότι ο άνθρωπος είναι λογικός, επειδή δημιουργήθηκε κατ' εικόνα του Χριστού, ο οποίος είναι ο υποστατικός Λόγος του Πατρός. Έτσι, ο άνθρωπος ανάγει τη λογικότητά του, στον Θεό Λόγο, ο οποίος: «εν αρχή ήν... και Θεός ήν ο Λόγος... πάντα δι' αυτού εγένετο, και χωρίς αυτού εγένετο ουδέν.. και Λόγος σάρξ εγένετο» (Ιω. 1, 1-14). Επομένως ο άνθρωπος, σκοπό τώρα έχει τη λογοποίηση της κτίσεως και της ζωής του, όπως έλεγε και ο π. Ιουστίνος Πόποβιτς, τη Χριστοποίησή τους δηλαδή.

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη (322 π.Χ.), ο άνθρωπος είναι «ζώον πολιτικόν». Ο όρος «πολι-

τικόν» κατανοείται από τον Αριστοτέλη με την αυθεντική και ευρεία του έννοια: ο άνθρωπος είναι εκ φύσεως ζώο κοινωνικό, φτιαγμένος για να δημιουργεί διαπροσωπικές σχέσεις και προορισμένος να ζει μέσα σε πόλη, σε μια οργανωμένη και τακτοποιημένη κοινωνία. Θεολογώντας τώρα, είμαστε φτιαγμένοι κατ' εικόνα της Αγίας Τριάδος, κατ' εικόνα του Θεού που είναι η αμοιβαία αγάπη, γι' αυτό εκφράζουμε την ανθρώπινη φύση μας μέσα από την αλληλοσυνύπαρξη, ή όπως χαρακτηριστικά έχει κάπου διατυπωθεί: «πεθαίνοντας ο ένας για την ζωή του άλλου, ζώντας ο ένας τον θάνατο του άλλου».

Τέλος, ο Άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος (370 μ.Χ.), περιγράφει τον άνθρωπο ως «ζών θεούμενον» (Λόγοι 38,11). Ο άνθρωπος έχει δύο διαστάσεις στην ζωή του: την οριζόντια, τη σχέση, δηλαδή, που δημιουργεί με τους συνανθρώπους του και την κάθετη, που είναι η σχέση του με τον Θεό. Οδεύοντας ο άνθρωπος στη σταυροειδή αυτή πορεία, γίνεται κοινωνός τόσο με τον συνάνθρωπό του όσο και με τον Θεό, αποκτώντας έτσι την αληθή κοινωνικότητα που πρέπει να διέπει τις σχέσεις του. Όταν αυτονομείται μία από τις δύο διαστάσεις, τότε ο άνθρωπος βρίσκεται αντιμέτωπος με πολλά προβλήματα. Ένα κοινό πρόβλημα, τόσο από την αυτονόμηση της οριζόντιας όσο και από την αυτονόμηση της κάθετης διάστασης, είναι η έξαρση του εγωιστικού φρονήματος. Ο άνθρωπος και στις δύο περιπτώσεις αυτοεγκλωβίζεται στα στενά υπαρξιακά του όρια και αδυνατεί να (επι)κοινωνήσει με το ποθούμενο, είτε αυτός είναι ο συνάνθρωπός του, είτε αυτός είναι ο Θεός του.

Πλασμένος κατ' εικόνα Θεού, ο άνθρωπος έχει τη δυνατότητα να μετέχει στην ζωή του Θεού, να γίνεται «κοινωνός θείας φύσεως» (Β' Πέτρ. 1,4). Ως «ζών θεούμενον» έχει σαν κλήση, την αυθύπαρξη και τη σωτηρία. Καλείται από τη χάρη του Θεού να επεκταθεί πέρα από τον χώρο, μέσα στην ατελεύτητη αιωνιότητα. Παράλληλα, έργο του είναι να μεσιτεύει στον κτιστό και στον άκτιστο κόσμο, ανάμεσα στο δημιουργήμα και τον Δημιουργό. Ως εικόνα του Θεού, έχει χρέος να ενώσει τη γη με τον ουρανό. Στο σημείο αυτό αναδεικνύεται η πραγματική κλήση του ανθρώπου, η οποία είναι αυτή του ιερούργου και λειτουργού της κτίσεως, το «βασιλείον ιεράτευμα» (Αε Πέτρ. 2,9).

Ο άνθρωπος από τη φύση του είναι ον ευχαριστικό, ικανό να ευγνωμονεί, προικισμένο με τη δύναμη να δοξολογεί τον Θεό για τη δημιουργία του, ικανό να αντιπροσφέρει ευχαριστικά τον κόσμο στον δημιουργό του. Έτσι, η πορεία του ανθρώπου και της κτί-

σεως, κορυφώνεται στα πλαίσια του μυστηρίου της Θείας Ευχαριστίας, όπου εκεί προσφέρονται: «τα σά εκ των σών...κατά πάντα και διά πάντα». Ευχαριστώντας ο άνθρωπος βρίσκει τον εαυτό του. Χωρίς την ευχαριστία ξεπέφτει και από άνθρωπος γίνεται απάνθρωπος. Μόνο μέσα στο πνεύμα της προσφοράς και της ευχαριστίας αποκτά αληθινή προσωπικότητα. Με την ευχαριστία, ο άνθρωπος μεταμορφώνει τον κόσμο, όπως αυτός αρχικά δημιουργήθηκε και όπως αυτός χαρίστηκε στην ανθρωπότητα από τον Θεό. Όλη η ζωή του ανθρώπου γίνεται έτσι λειτουργία, προσφορά, αναφορά, θυσία, κοινωνία, ευχαριστία.

Συνεπώς, το αληθινό μεγαλείο του ανθρώπου, βρίσκεται πέρα από το ότι είναι η ανώτατη βιολογική ύπαρξη μέσα στην κτίση. Ο άνθρωπος, οντολογικά και θεολογικά μιλώντας, είναι ένα ζώο «λογικόν» και «πολιτικόν», αλλά ταυτόχρονα και πέρα από αυτά, είναι ένα «ζών θεούμενον», αποτελώντας έτσι τη μοναδική κτιστή ύπαρξη «που έλαβε την εντολή να γίνει Θεός». Αυτό σημαίνει πως το μεγαλείο του ανθρώπου βρίσκεται εν τέλει στον προορισμό του, να πορευθεί από το κατ' εικόνα στο καθ' ομοίωση. Βασικό συστατικό στοιχείο της κατ' εικόνας Θεού δημιουργίας του ανθρώπου είναι «η ζώσα πνοή», η οποία του χαρίζει μια γεύση πραγματικής ελευθερίας, χαράς και αγάπης. Οι Πατέρες της Εκκλησίας, κατανόησαν και δίδαξαν ότι η παραπάνω πνοή, η «πρός Θεόν νεύσις», οφείλεται στο ότι ο άνθρωπος είναι εικόνα του Θεού, εικόνα του αρχετύπου-του ένσαρκου Λόγου-, δηλαδή, ότι είναι ταυτόχρονα επίγειος και ουράνιος, πρόσκαιρος και αιώνιος, ορατός και νοούμενος, αληθινά και πραγματικά «ζώο θεούμενο»! Καλείται ο άνθρωπος, στην πορεία του από το κατ' εικόνα στο καθ' ομοίωση, να βαδίσει τα τρία στάδια της πνευματικής ζωής: της «λογοποίησης» της ζωής του και ολόκληρης της κτίσεως, της συζεύξεως «πολιτείας» με τους συνανθρώπους του και τέλος της «θεώσεώς» του- της ενώσεως του πραγματικά και αληθινά- με τον Τριαδικό Θεό. ■

Βιβλιογραφία (κατ' επιλογήν)

- Νίκου Ματσούκα, Πολιτισμός αύρας λεπτής, {Λειμών Αμφιλαφής 5}, εκδ. «Το Παλίψηστον», Θεσσαλονίκη 2000, σελ. 377-381.

- Επισκόπου Διοκλείας Καλλίστου, «Διά της Δημιουργίας στο Δημιουργό», (μτφρ. Ν. Χριστοδούλου), στο: Εκκλησία και Κόσμος, εκδ. Κέντρου Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου, Λευκωσία 2002, σελ. 9-46.

- Παναγιώτη Νέλλα, Ζών θεούμενον. Προοπτικές για μια ορθόδοξη κατανόηση του ανθρώπου, εκδ. Αρμός, Αθήνα 2000, σελ. 19-114.